

LỜI TÒA SOẠN

Pháp lam là danh xưng của loại hình cổ vật bằng đồng tráng men nhiều màu, mà người Trung Hoa vẫn gọi là *pháp lang*. Nghệ thuật làm đồ pháp lam xuất hiện ở Huế từ thời Minh Mạng (1820-1841). Sách *Đại Nam thực lục* của Quốc Sử Quán triều Nguyễn cho biết: “*Minh Mạng năm thứ 8 (1827)... đặt Pháp lam Tượng cục. Bọn Vũ Văn Mai, thợ vẽ ở Nội tạo, học được nghề làm đồ pháp lam. Bèn sai đặt cục ấy, hạn cho 15 người, thiếu thì mộ mà sung vào*”.

Ngoài xưởng chế tác pháp lam ở Huế, triều đình nhà Nguyễn còn mở xưởng tại Ái Tử (Quảng Trị) và Đồng Hới (Quảng Bình) để sản xuất pháp lam phục vụ cho nhu cầu kiến thiết, trang trí nội ngoại thất các cung điện ở Huế, cũng như dùng làm vật dụng cho nhu cầu sinh hoạt và tế tự trong cung.

Về mặt công năng, pháp lam là một loại vật liệu kiến trúc, cốt làm bằng đồng, bên ngoài có tráng nhiều lớp men nhiều màu; tính năng chịu đựng các tác động ngoại lực, nhiệt độ, tác hại của mưa nắng và thời gian rất cao. Vì thế, loại vật liệu này thường được sử dụng để tạo thành các đồ án trang trí gắn lên ngoại thất các công trình kiến trúc cung điện, đền đài, lăng tẩm ở Huế. Ngoài ra, pháp lam cũng được ứng dụng nhiều trong việc sản xuất các đồ gia dụng, đồ tế tự và cả đồ bài trí trong hoàng cung.

Về mặt mỹ thuật, pháp lam là những tác phẩm nghệ thuật có tạo hình đa dạng, màu sắc rực rỡ, đề tài trang trí phong phú và sinh động. Những món pháp lam gia dụng, đồ tế tự và những vật dụng bày biện, bài trí bằng pháp lam trong các cung điện, lăng tẩm được xem là những cổ vật quý giá mà triều Nguyễn để lại cho hậu thế.

Trải qua các triều vua Minh Mạng, Thiệu Trị, Tự Đức, công xưởng chế tạo pháp lam tại Kinh đô Huế đã sản xuất rất nhiều vật phẩm dùng để trang trí, tế tự, sinh hoạt theo yêu cầu của hoàng gia và triều đình. Sau biến cố Thất thủ Kinh đô (1885), vua Đồng Khánh (1885-1889) có cho tái lập *Tượng cục pháp lam* nhưng rất tiếc vì tài chính eo hẹp không đủ điều kiện nhập nguyên liệu từ nước ngoài về chế tạo pháp lam như trước. Các triều vua cuối nhà Nguyễn (Thành Thái, Duy Tân, Khải Định, Bảo Đại) bãi bỏ *Tượng cục pháp lam* và ngành nghề này dần dần mất tích ngay tại cái nôi đã phát sinh.

Giáo sư Nguyễn Du Chi trong “Nghệ thuật kiến trúc Huế”. *Mỹ thuật Huế*. Viện Mỹ thuật và Trung tâm BTĐTCD Huế xuất bản, 1992 nhận định: “*Pháp lam Huế đã mang tư cách về một hướng đi đầu tiên của nền hội họa Việt. Rất tiếc hướng đó không có điều kiện để phát triển dưới thời Pháp đô hộ*”.

Nhiều năm qua, đã có rất nhiều bài viết về đề tài **Pháp lam Huế** của các nhà nghiên cứu đăng tải trên nhiều tạp chí, sách báo trong và ngoài nước, đề cập nhiều vấn đề về: *Nguồn gốc, xuất xứ của tên gọi Pháp lam*; *Các loại hình Pháp lam Huế*; *Thành phần thai cốt của Pháp lam Huế*; *Địa điểm tọa lạc của “Pháp lam Tượng cục” thời Nguyễn*; *Nguyên nhân thất truyền và quy trình phục chế Pháp lam Huế...* Tuy nhiên, các nhà khảo cứu Pháp lam Huế dường như vẫn còn nhiều tranh luận về chủ đề này và đến nay, Pháp lam Huế vẫn đang trở thành chủ đề quan tâm của nhiều chuyên gia và nhà sưu tầm cổ ngoạn. Trong những năm gần đây, một số nhóm và cá nhân đã ra sức tìm tòi hướng khôi phục lại kỹ thuật chế tác Pháp lam Huế nhằm phục vụ cho công tác trùng tu, tôn tạo các di tích cũng như để bảo tồn nghề xưa.

Trước những giá trị văn hóa và lịch sử từ ngành mỹ nghệ cao cấp này mang lại, *Tạp chí Nghiên cứu và Phát triển* xin dành trọn số báo này đăng tải các bài khảo cứu của các nhà nghiên cứu để bạn đọc có những thông tin mới về Pháp lam Huế. Việc làm này cũng là cơ sở để các họa sĩ, nhà sưu tầm cổ vật và những người làm công tác quản lý và bảo tồn, các doanh nghiệp sản xuất, phục chế Pháp lam Huế có thêm nguồn tư liệu để khảo cứu, tìm kiếm và phát huy giá trị di sản theo tinh thần Nghị quyết 54-NQ/TW của Bộ Chính trị là xây dựng và phát triển Thừa Thiên Huế trở thành thành phố trực thuộc Trung ương trên nền tảng bảo tồn, phát huy giá trị di sản cổ đô và bản sắc văn hóa Huế, với đặc trưng văn hóa, di sản, sinh thái, cảnh quan, thân thiện môi trường và thông minh; du lịch là ngành kinh tế mũi nhọn, công nghệ thông tin và truyền thông là đột phá, công nghiệp và nông nghiệp công nghệ cao là nền tảng.

Chắc chắn rằng nhiều cổ vật về Pháp lam Huế sẽ được phát hiện thêm trong thời gian tới, nhiều bộ sưu tập chưa từng công bố sẽ được giới thiệu, trưng bày cũng như những kết quả khảo sát mới của các nhà nghiên cứu sẽ được đăng tải. *Tạp chí Nghiên cứu và Phát triển* mong rằng những tư liệu mới về Pháp lam Huế sẽ được quý vị bạn đọc, các họa sĩ, nhà sưu tầm, chuyên gia tiếp tục bổ sung, hoàn chỉnh thêm và góp phần cung cấp nguồn thông tin giá trị về ngành mỹ nghệ cao cấp một thời của triều Nguyễn.

Tạp chí Nghiên cứu và Phát triển